Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19.01.1972, sp. zn. Tpjf 61/71, ECLI:CZ:NS:1972:TPJF.61.1971.1

Číslo: 1/1972

Právní věta: Správa o výsledkoch prieskumu poskytovania postpenitenciárnej starostlivosti v niektorých krajoch ČSSR uskutočneného v II. polroku 1971

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 19.01.1972

Spisová značka: Tpjf 61/71

Číslo rozhodnutí: 1

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Zpráva

Hesla: Příslušnost místní, Spekulace

Předpisy: 140/1961 Sb. § 117 141/1961 Sb. § 18 ods. 1
§ 120 ods. 3
§ 22
§ 23

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

I.

Posledné poznatky z teórie i praxe ukazujú čoraz naliehavejšie potrebnosť zabezpečenia moderne ponímanej komplexnej postpenitenciárnej starostlivosti o niektoré osoby prepustené z výkonu trestu odňatia slobody ako podmienku obmedzenia recidívy, ktorá je významným faktorom ovplyvňujúcim stav a vývoj kriminality v našej spoločnosti.

Postpenitenciárna starostlivosť sa dnes už považuje za nutnú a integrálnu súčasť procesu resocializácie delikventov odsúdených na nepodmienečný trest odňatia slobody. Jej cieľom je znova začleniť delikventa do života občianskej spoločnosti a poskytnúť mu k tomu potrebnú materiálnu a morálnu pomoc. Z pôvodnej charitatívnej činnosti uskutočňovanej jednotlivcami a dobrovoľnými spoločnosťami, ktorej obsahom bolo spravidla len riešenie čisto fyzických potrieb prepustených väzňov, postpenitenciárna starostlivosť sa stala ako súčasť resocializačného procesu delikventa záležitosťou štátu; jej obsahom je pomoc pri riešení sociálnych problémov prepusteného väzňa i jeho výchovné vedenie a dozor nad jeho správaním. Zo starostlivosti, ktorú prepustený väzeň prijíma dobrovoľne, stala sa postupom času postpenitenciárna starostlivosť v niektorých právnych poriadkoch u niektorých kategórií prepustených starostlivosťou nútenou (predovšetkým u podmienečne prepustených v systéme „parole“, u niektorých kategórií recidivistov, u mladistvých a

mladých páchateľov). V rade socialistických krajín popri postpenitenciárnej starostlivosti poskytovanej štátnymi orgánmi so širokým využitím činnosti dobrovoľných spoločenských organizácií a kolektívov pracujúcich i občanov (ktorej obsahom je hlavne pracovné začlenenie delikventa a politickovýchovné pôsobenie na neho) existuje inštitucionálne oddelený systém administratívneho (ochranného) dozoru nad prepustenými recidivistami a niektorými ďalšími kategóriami prepustených delikventov. V niektorých právnych poriadkoch sú zložky výchovného dozoru a vedenia prepusteného väzňa a starostlivosti o neho inštitucionálne a funkčne integrované, ako napr. v Poľsku, kde sa však popri tom využíva v širokej miere aj iniciatíva dobrovoľných spoločenských organizácií a kolektívov pracujúcich. Takýto systém sa považuje v teórii za najideálnejší, pretože oddelenie rôznych stránok postpenitenciárnej starostlivosti znižuje jej efektívnosť a sťažuje dosiahnutie jej cieľa, tj. ukončenie prevýchovy a resocializáciu prepusteného väzňa.

Potreba obmedziť recidívu vyvolala u nás v poslednom čase na jednej strane podanie návrhov smerujúcich k ustanoveniu uceleného a komplexného systému postpenitenciárnej starostlivosti alebo aspoň k ustaveniu niektorých inštitúcií, ktoré možno považovať za súčasť takéhoto systému, na druhej strane vyvolala realizovanie niektorých opatrení, ktoré možno zahrnúť do postpenitenciárnej starostlivosti v horeuvedenom zmysle. Táto skutočnosť i praktický význam spoločenskej praxe na tomto úseku predchádzania kriminality viedli trestné kolégium Najvyššieho súdu ČSSR k tomu, aby zaradil do svojho plánu práce prieskum uskutočňovania postpenitenciárnej starostlivosti, ako sa t. č. praktikuje v rôznych krajoch nášho štátu i účasti súdnych orgánov na tejto činnosti s cieľom získať podklady pre posúdenie predkladaných návrhov z hľadiska možností ich praktickej realizácie v súčasných podmienkach našej spoločnosti a prípadne poskytnúť súdom podklad, ktorý by bol vodidlom pre ich preventívnu činnosť na tomto úseku.

Predmetom prieskumu bola len vlastná postpenitenciárna starostlivosť; kontrola podmienečne prepustených súdom a prípadné výchovné pôsobenie spoločenských organizácií a kolektívov pracujúcich na týchto prepustených (či už v rámci záruk alebo mimo nich), ktoré sú súčasťou inštitúcie podmienečného prepustenia, sa neskúmali (boli však predmetom iného prieskumu). Prieskum sa však týka i podmienečne prepustených, pokiaľ sa im poskytuje starostlivosť, ktorá nie je súčasťou inštitúcie podmienečného prepustenia a ktorá svojou povahou spadá pod pojem postpenitenciárnej starostlivosti.

Prieskum uskutočnili sudcovia trestného kolégia Najvyššieho súdu ČSSR v II. polroku 1971 u niektorých okresných súdov na území hlavného mesta Prahy, v Západočeskom, Severočeskom, Severomoravskom, Juhomoravskom, Západoslovenskom a Stredoslovenskom kraji. Prameňom poznatkov boli predovšetkým pohovory s predsedami krajských a okresných súdov, s niektorými sudcami okresných súdov, s niektorými sociálnymi kurátormi, s pracovníkmi niektorých národných výborov a pod. Získali sa poznatky i od pracovníkov Ministerstva práce a sociálnych vecí ČSR (týkajúce sa činnosti a úlohy sociálnych kurátorov) a Výskumného ústavu kriminologického pri Generálnej prokuratúre ČSSR (týkajúce sa výsledkov experimentu s postpenitenciárnou starostlivosťou uskutočneného v Prahe).

II.

Právnym podkladom pre poskytovanie postpenitenciárnej starostlivosti u nás sú ustanovenia § 49, 50 a u mladistvých i § 60 zákona č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody (ďalej len zák. výk.). Ustanovenie § 49 cit. zák. ukladá národným výborom povinnosť zabezpečiť v spolupráci so spoločenskými organizáciami vytvorenie vhodných podmienok pre dovŕšenie nápravy odsúdených po ich prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, osobitne povinnosť zaistiť im zamestnanie, prípadne i dočasné ubytovanie. Ustanovenie § 50 cit. zák. stanoví potom pre hospodárske organizácie povinnosť zamestnať za určitých predpokladov osoby prepustené z výkonu trestu odňatia slobody a v spolupráci so spoločenskými organizáciami vytvoriť im na pracovisku podmienky pre dovŕšenie ich

nápravy. Ustanovenia § 49, 50 zák. výk. sa týkajú aj mladistvých, ktorým treba venovať zvýšenú pozornosť a u ktorých sa osobitne zdôrazňuje úloha umožniť im dokončenie prípravy na budúce povolanie (§ 60 zák. výk.).

Činnosť sociálnych kurátorov pri odboroch sociálneho zabezpečenia ONV a KNV sa právne opiera o ustanovenie § 79 zák. č. 101/1964 Zb. o sociálnom zabezpečení; osoby prepustené z výkonu trestu odňatia slobody sa považujú za osoby, ktoré potrebujú osobitnú pomoc a ktorým sa poskytujú sociálne služby rovnako ako iným na pomoc odkázaným občanom uvedeným v § 66 cit. zák. Ide najmä o služby uvedené v § 79 vyhl. č. 102/1964 Zb.

Všetky tieto zákonné ustanovenia sa vzťahujú tak na osoby prepustené z výkonu trestu odňatia slobody definitívne, ako aj na osoby prepustené podmienečne podľa § 61 a nasl. Tr. zák.

III.

Úroveň poskytovania postpenitenciárnej starostlivosti je z územného hľadiska veľmi nerovnomerná. V SSR sa zatiaľ nepristúpilo k ustanoveniu inštitúcie sociálnych kurátorov a nepoužívajú sa ani niektoré iné formy postpenitenciárnej starostlivosti, ktoré sa už začali používať v niektorých krajoch a okresoch ČSR. Veľké rozdiely sú aj medzi jednotlivými krajmi tej istej republiky. Už tento fakt sám osebe naznačuje, že všetky možnosti súčasnej právnej úpravy zďaleka nie sú ešte všade plne využité a že počiatočnému rozvoju postpenitenciárnej starostlivosti nebráni ani tak nedostatok vyhovujúcej zákonnej úpravy, ako nedostatok iniciatívy príslušných zodpovedných orgánov v krajoch a okresoch.

Najvýznamnejší rozdiel v organizácii postpenitenciárnej starostlivosti v ČSR a v SSR spočíva v tom, že v ČSR sa pri odboroch sociálneho zabezpečenia ONV a KNV postupne ustanovujú osobitní sociální pracovníci pre starostlivosť o spoločensky neprispôsobených občanov (tzv. sociální kurátori), ktorí sa okrem alkoholikov starajú aj o osoby prepustené z výkonu trestu odňatia slobody (často sa však objekt ich starostlivosti prekrýva). Činnosť sociálnych kurátorov vedie koncepčne a metodicky Ministerstvo práce a sociálnych vecí ČSR. V II. polroku 1971 pracovalo v okresoch a krajoch ČSR už asi 70 sociálnych kurátorov, väčšinou žien, absolventiek sociálnoprávnej školy. Podľa návrhu MPSV ČSR má koncom tejto päťročnice pracovať v ČSR viac ako 400 takýchto sociálnych kurátorov.

Sociálni kurátori poskytujú starostlivosť založenú na zásadách dobrovoľnosti. I keď sa práca sociálnych kurátorov perspektívne chápe progresívne ako moderná sociálna práca s jednotlivými prípadmi usiľujúca o odstránenie príčin sociálnej neprispôsobenosti osoby prepustenej z výkonu trestu, ktoré majú svoj pôvod v jej osobnosti i v prostredí a neobmedzujúca sa len na sociálnu výpomoc alebo na pomoc pri riešení niektorých sociálnych problémov (najmä otázky zamestnania a ubytovania), výsledky prieskumu ukazujú, že v tomto počiatočnom štádiu zakladania siete sociálnych kurátorov sa ich práca vyčerpáva prevažne riešením niektorých najpálčivejších sociálnych problémov prepusteného väzňa (najmä vyhľadanie zamestnania a ubytovania). Rozvíjaniu činnosti sociálnych kurátorov v náležitej šírke i hĺbke bráni na niektorých okresoch i to, že vlastná práca sociálnych kurátorov tvorí len časť ich pracovného úväzku, lebo sa pomerne často poverujú aj inými úlohami.

Skúsenosti ukázali dnes už všeobecne prijatý poznatok, že s dobrovoľnou postpenitenciárnou starostlivosťou nemožno vystačiť u všetkých prepustených väzňov, z ktorých mnohí nie sú ochotní dobrovoľne spolupracovať pri dovŕšení svojej nápravy a pri svojej resocializácii. Javí sa potrebným i prvok donútenia (nútené výchovné vedenie a dozor nad správaním prepusteného delikventa, povinnosť nájsť si alebo prijať ponúknuté zamestnanie, povinnosť trvale sa ubytovať na určitou mieste, hlásiť sa u príslušného orgánu, podrobiť sa liečeniu a pod.). V integrovaných systémoch postpenitenciárnej starostlivosti vykonávajú všetky jej funkcie probačné orgány, ktoré samozrejme využívajú ostatné služby spoločnosti (zdravotnícke, sociálne atď.) a spolupracujú s nimi. MPSV ČSR nepočíta s tým, že by sociálni kurátori vykonávali nútený výchovný dozor nad prepustenými

delikventami a že by tak ich činnosť prekročila rámec poskytovania klasickej sociálnej starostlivosti. Pre takúto koncepciu činnosti sociálnych kurátorov by napokon ani nebol v rezorte MPSV zákonný podklad.

Tam, kde úlohy vyplývajúce z ustanovenia § 49 zák. výk. vykonávajú aj iné orgány (odbory pracovných síl, komisie pre ochranu verejného poriadku atď.), nie je vždy vyriešený vzťah sociálnych kurátorov k týmto orgánom a nie všade sa činnosť týchto rôznych orgánov koordinuje.

Postupné ustanovovanie zboru sociálnych kurátorov špeciálne určených pre poskytovanie sociálnej starostlivosti o. i. osobám prepusteným z výkonu trestu odňatia slobody je nepochybne činom veľmi záslužným a javí sa ako potrebný a perspektívne nádejný prvok postpenitenciárnej starostlivosti za predpokladu, že ťažiskom činnosti sociálnych kurátorov zostane práca v teréne, osobný kontakt s osobami prepustenými z výkonu trestu. MPSV ČSR právom nesúhlasí s niekde sa prejavujúcimi tendenciami učiniť zo sociálnych kurátorov sekretárov iných orgánov činných na úseku postpenitenciárnej starostlivosti a teda kancelárskych úradníkov. I keď sociálni kurátori nemajú zatiaľ dostatok praxe v terénnej práci, potrebné skúsenosti nemôžu získať inak ako výkonom takejto práce.

Podľa prieskumu najpozoruhodnejšie výsledky v organizovaní postpenitenciárnej starostlivosti sa dosiahli v Severomoravskom kraji. Už r. 1966 tu bola pri rade KNV zriadená „komisia nápravnovýchovnej činnosti“, ktorá sa zaoberá postpenitenciárnou starostlivosťou o osoby prepustené z výkonu trestu odňatia slobody. Riadi a koordinuje prácu okresných orgánov na tomto úseku. Z jej iniciatívy došlo k tzv. opavskému experimentu. Pri odbore pre vnútorné veci ONV Opava bola zriadená komisia pre nápravnovýchovnú prácu, ktorej členmi sú poslanci ONV, pracovníci niektorých zainteresovaných odborov ONV, súdu, prokuratúry, VB, NVÚ, funkcionári OOR, odborníci z odboru psychológie, psychiatrie, pedopsychiatrie, pracovník protialkoholickej poradne a sociálny kurátor. Hlavnou úlohou tejto komisie je koordinovať činnosť rôznych zložiek zainteresovaných na postpenitenciárnej starostlivosti. Komisia sa v teréne opiera o činnosť profesionálnych pracovníkov a dobrovoľného aktívu pri národných výboroch a vo väčších závodoch, ktorého jadro tvoria členovia komisií pre ochranu verejného poriadku a sudcovia z ľudu.

Náplň činnosti opavskej komisie pozostáva najmä z týchto postupov:

a) vedenie evidencie osôb prepustených z výkonu trestu odňatia slobody do tohto okresu a založenie spisu o každej z týchto osôb, v ktorom sa sústreďujú všetky materiály o nej (hlásenia z NVÚ, poznatky členov komisie, poznatky zo súdnych rozsudkov, poznatky VB, záznamy z liečebných ústavov, hodnotenia zamestnávateľov a i.);

b) osobný pohovor s prepusteným na rokovaní komisie; na jeho základe (i na základe ostatných poznatkov) komisia navrhne program opatrení na riešenie sociálnej situácie prepusteného väzňa; jednotlivé opatrenia realizujú tí členovia komisie, do ktorých pôsobnosti ich riešenie patrí. Plnenie opatrení a správanie prepusteného sa ďalej sleduje. Obsahom týchto opatrení je najmä obstaranie zamestnania, prípadne ubytovania, poskytnutie liečebnej starostlivosti, poskytnutie finančnej pomoci a pod.

Komisia sa nezaoberá všetkými prípadmi osôb prepustených na slobodu (napr. spravidla nie je potrebné starať sa o odsúdených pre nedbalostné delikty). Osobitnú pozornosť venuje mladistvým a mladým páchateľom. Zásadne sa nezaoberá ani osobami podmienečne prepustenými, ktorých sledovanie je výhradne vecou súdu. Výnimočne rieši v prípade potreby sociálne problémy i týchto osôb.

Výsledky dosiahnuté za 4 roky v opavskom okrese treba hodnotiť pozitívne, lebo asi 84 1sôb, ktoré si

komisia vzala na starosť, sa správa dobre a nedopustilo sa recidívy.

Obdobné komisie boli v r. 1969 a 1970 zriadené aj v okresoch Šumperk, Olomouc a Karviná. Počíta sa, že v r. 1972 sa podobné komisie zriadia vo všetkých okresoch Severomoravského kraja.

Pociťuje sa nedostatok nútenej postpenitenciárnej starostlivosti u tých prepustených, ktorí nie sú ochotní dobrovoľne sa podrobiť opatreniam, ktoré sledujú ich sociálne začlenenie, ďalej nedostatok zariadenia pre prechodné ubytovanie niektorých osôb (v r. 1972 sa má v Ostrave a neskôr aj v iných okresoch zriadiť ubytovňa pre takéto osoby), nedostatok aktivity miestnych orgánov, najmä MNV a trvá nutnosť vyriešiť súčinnosť sociálnych kurátorov s komisiami nápravnovýchovnej činnosti.

V Západočeskom a Severočeskom kraji spočíva ťažisko výkonu postpenitenciárnej starostlivosti na sociálnych kurátoroch, ktorí sú činní už na všetkých okresoch týchto krajov s výnimkou Děčína. Poskytovanie postpenitenciárnej starostlivosti je v počiatkoch a väčšinou sa vyčerpáva len v riešení niektorých typických sociálnych problémov prepustených väzňov (obstaranie zamestnania, dočasného ubytovania, poskytnutie finančnej výpomoci, výnimočne pomoci pri vybavovaní záležitostí na úradoch). Ťažko riešiteľný je u niektorých odsúdených najmä problém ubytovania. V Plzni bola za pomoci oborového podniku Škoda n. p. zriadená ubytovňa pre takéto osoby, v Ústí nad Labem sa jej zriadenie pripravuje. Všeobecne trpí výkon poskytovania postpenitenciárnej starostlivosti nedostatkom koordinácie a súčinnosti sociálnych kurátorov s inými zainteresovanými orgánmi, najmä v Severočeskom kraji. V Západočeskom kraji usporiadala komisia pre ochranu verejného poriadku pri KNV v Plzni aktív zainteresovaných zložiek a ujala sa tak funkcie zaktivizovať a koordinovať ich činnosť. Sociálni kurátori tu nadväzujú spoluprácu s VB (zisťovanie predchádzajúcich zamestnaní a adries odsúdených), s NVÚ (nazeranie do spisov, besedy s odsúdenými nadväzovanie kontaktu s odsúdeným už pred jeho prepustením), so psychiatrickou liečebňou v Dobřanoch (liečenie alkoholikov), so súdmi (nazeranie do spisov, upovedomenie sociálneho kurátora o stíhaní osoby, ktorá bola v jeho starostlivosti alebo upozornenie na osobu, ktorá by pomoc sociálneho kurátora potrebovala po prepustení z trestu a pod.). Západočeský KNV vedie centrálnu evidenciu prepustených osôb dierkoštítkovým spôsobom, usporiadal celodenné školenie sociálnych kurátorov a poriada porady s nimi s cieľom vzájomnej výmeny skúseností a ich informovania a usmerňovania.

V oboch krajoch je počet sociálnych kurátorov nedostatočný (v niektorých okresoch pripadá na jedného sociálneho kurátora príliš veľký počet odsúdených). Stav zhoršuje aj skutočnosť, že národné výbory využívajú sociálnych kurátorov aj na iné práce. Ani personálne zloženie zboru sociálnych kurátorov nie je najideálnejšie; ide väčšinou o ženy mladého veku, prípadne o dôchodcov, hoci skladba odsúdených by si vyžadovala skôr vekove zrelých a skúsených mužov.

V Prahe bolo v rámci výskumných úloh VÚK pri Generálnej prokuratúre ČSSR zriadené „Stredisko starostlivosti o osoby prepustené z nápravnovýchovných ústavov“, ktoré bolo organizačne začlenené do odboru pre vnútorné veci NVP a ktorého činnosť sa obmedzovala len na vybrané, početne obmedzené vzorky odsúdených. Okrem výskumných pracovníkov pracovala v stredisku profesionálna sociálna pracovníčka a určitý počtom obmedzený okruh vybraných dobrovoľných sociálnych pracovníkov. Stredisko sa staralo počas troch rokov celkom o 50 osôb. Jeho činnosť sa už skončila. Výsledky experimentu ukázali, že aj keď poskytovanie postpenitenciárnej starostlivosti týmto strediskom ešte neodpovedalo štandardu vyspelej postpenitenciárnej služby, bola recidíva sledovaného súboru osôb nižšia ako všeobecný priemer. Najvýznamnejším poznatkom, ktorý priniesol experiment je, že postpenitenciárnu starostlivosť nemožno chápať len ako jedno z odvetví sociálnej služby, poskytovanej jednotlivcom odkázaným na sociálnu pomoc, teda ako charitatívnu činnosť, ktorú by mohli vykonávať len sociálni pracovníci bežnými sociálnoprávnickymi metódami, ale že táto činnosť by sa mala chápať ako špecifická, tj. ako činnosť výchovná, poradenská i sociálna, prelínajúca sa súčasne s prvkami dozoru. U určitého počtu prepustených delikventov nemožno rátať s dobrovoľnou spoluprácou a bude sa musieť u nich počítať s nútenou postpenitenciárnou

starostlivosťou. Ďalším závažným poznatkom, ktorý priniesol experiment je to, že úspešná resocializácia delikventa v rámci postpenitenciárnej starostlivosti predpokladá vyriešenie celého radu závažných problémov vo výkone trestu odňatia slobody (pracovná výchova a odmeňovanie odsúdených, príprava na budúce povolanie u mladých odsúdených atď.), pretože vyriešenie týchto problémov nemožno doháňať v tejto fáze nápravnovýchovného a resocializačného procesu.

Toho času vykonávajú funkcie sociálnych kurátorov v pražských obvodoch pracovníci niektorých obvodných národných výborov, avšak iba popri inej práci. Na niektorých obvodných národných výboroch sú do tejto práce zapojené aj občianske výbory. Počiatkom roku 1972 sa má na základe uznesenia NVP zriadiť v Prahe ubytovňa pre prechodné ubytovanie osôb prepustených z výkonu trestu. Poskytovanie postpenitenciárnej starostlivosti má v budúcnosti charakterizovať diferencovaný prístup k rôznym kategóriam prepustených (prvotrestaní, ženy, recidivisti, alkoholici, osoby cigánskeho pôvodu) so zreteľom na to, že problémy každej z týchto skupín sú rozdielne.

V Juhomoravskom kraji vo väčšine navštívených okresov nie sú ešte ustanovení sociálni kurátori (s výnimkou Blanska). Postpenitenciárna práca sa poväčšine obmedzuje na to, že odbor pracovních síl zaistí prepustenému odsúdenému prácu. V okrese Prostějov pracuje pri ONV komisia pre začleňovanie prepustených osôb do práce. Na MNV v Brne pracuje osobitná komisia pre práci s prepustenými mladými osobami, ktorá okrem iného spolupracuje so psychologickou klinikou. Do výchovnej práce s prepustenými osobami sú na niektorých okresoch zapojované občianske výbory, ale spoločenské organizácie na závodoch zostávajú bokom.

V SSR inštitúcia sociálnych kurátorov neexistuje. Ministerstvo práce a sociálnych vecí SSR hodlá zaviesť túto inštitúciu podľa vzoru ČSR v r. 1972. Pri národných výboroch nepracujú ani iné osobitné orgány (komisie) zriadené len pre vykonávanie postpenitenciárnej starostlivosti alebo niektorých jej úloh s výnimkou okresu Žilina, kde bola pri odbore pracovných síl ONV zriadená osobitná komisia pre začleňovanie prepustených osôb do práce, v čase prieskumu však ešte nezačala svoju činnosť. V meste Rožňave jeden sudca z ľudu (vojenský dôchodca) z vlastnej iniciatívy sleduje, ktoré mladé osoby prichádzajú z výkonu trestu a pomáha im pri ich sociálnom začlenení. Na väčšine navštívených okresov v Západoslovenskom a Stredoslovenskom kraji sa postpenitenciárna starostlivosť vyčerpáva snahou odboru pracovných síl o pracovné zaradenie prepusteného, o inej pomoci pri resocializácii odsúdeného sa nedá hovoriť.

Činnosť súdov na tomto úseku preventívnej práce sa vyčerpáva tým, že jednotliví pracovníci súdov pracujú ako členovia osobitných komisií pre poskytovanie postpenitenciárnej starostlivosti tam, kde sú takéto komisie pri NV zriadené, alebo ako členovia komisie pre ochranu verejného poriadku, ktorá sa niekde okrem iného zaoberá aj otázkami postpenitenciárnej starostlivosti, často však len vo všeobecnej rovine. V ČSR prejavujú niektoré okresné súdy záujem a porozumenie pre prácu sociálnych kurátorov a v rámci svojich možností im vychádzajú v ústrety (napr. poskytovaním informácií o odsúdených, upozorňovaním na prípady odsúdených, ktorí po prepustení budú pravdepodobne potrebovať ich pomoc a pod.). Nie všade sa však nadviazali tieto pre obe strany užitočné kontakty. Inak sa však sudcovia na vlastnom poskytovaní postpenitenciárnej starostlivosti (okrem členov spomínaných komisií) nezúčastňujú. Okrem výnimiek (Severomoravský kraj) sa do práce s prepustenými osobami nezapojuje ani aktív sudcov z ľudu. V Severomoravskom kraji sa volí forma poverovať sudcov z ľudu konkrétnymi čiastkovými úlohami pod vedením komisie odborníkov a profesionálnych pracovníkov iných orgánov.

IV.

Ako vyplýva zo spomenutých faktov, pre právnu úpravu postpenitenciárnej starostlivosti i pre samu spoločenskú prax pri jej poskytovaní sú charakteristické tieto javy:

a) roztrieštenosť mnohorakých úloh, ktoré možno zahrnúť do postpenitenciárnej starostlivosti, medzi množstvo rôznych orgánov a organizácií: národné výbory rôznych stupňov (napr. pracovné zariadenie prepusteného delikventa patrí do kompetencie ONV, jeho ubytovanie však do kompetencie MNV), rôzne odbory ONV (odbor pracovných síl, odbor sociálneho zabezpečenia, odbor pre vnútorné veci, odbor školstva a kultúry pokiaľ ide o mladistvých); zákon ďalej ukladá povinnosti hospodárskym organizáciam, počíta s činnosťou spoločenských organizácií, na postpenitenciárnej práci sa podieľajú aj súdy (ich súčinnosť je nevyhnutná najmä u podmienečne prepustených), prokuratúra, VB, NVÚ, pracovníci zdravotníctva a i. Pokiaľ nebude zriadený špeciálny orgán, ktorý by bol zodpovedný za všetky aspekty postpenitenciárnej práce (pričom by samozrejme musel využívať služby mnohých menovaných zložiek), môže byť postpenitenciárna práca s odsúdeným úspešná len vtedy, ak sa bude činnosť všetkých týchto zložiek koordinovať, t. j. ak sa vymedzí úloha každej zložky všeobecne i v konkrétnom prípade a ak postup u každého jednotlivého odsúdeného bude zladený, jednotný a v osobnom styku s ním nebude príliš veľa činiteľov. Skúsenosti Severomoravského kraja ukazujú, že takáto koordinácia pri zabezpečovaní postpenitenciárnej starostlivosti v jej súčasnej zákonom upravenej náplni možná je a že takýto postup prináša pozitívne výsledky;

b) nekomplexnosť a neúplnosť postpenitenciárnej starostlivosti v jej modernej náplni. Nekomplexnosť spočíva v tom, že tak zákonná úprava, ako aj prax sa sústreďujú len na riešenie niektorých materiálnych problémov prepusteného väzňa (zamestnanie a ubytovanie, menej už materiálna pomoc), chýba výchovné vedenie a sústavná morálna pomoc a podpora. Obmedzuje sa teda v podstate na klasickú sociálnu starostlivosť. Neúplnosť našej úpravy sa najciteľnejšie prejavuje v nedostatku nútenej postpenitenciárnej starostlivosti u tých kategórií prepustených delikventov, ktorí sa jej nepodrobujú dobrovoľne a u ktorých sa ukazuje najväčšia potreba postpenitenciárnych opatrení smerujúcich k ich resocializácii a k prevencii recidívy. Tento nedostatok sa má odstrániť navrhovanou úpravou ochranného (administratívneho) dohľadu, i keď sa toto riešenie so zreteľom na potrebu integrovať postpenitenciárnu starostlivosť niekedy nepovažuje za najideálnejšie (prvok odborného výchovného vedenia, ktoré môže zabezpečiť len školený odborník modernými metódami nápravnovýchovnej práce, bude stále chýbať);

c) nesústavnosť a nesystematičnosť – určité opatrenia sa učinili len v čase po prepustení delikventa, tento sa však už ďalej nesledoval, neexistovali individuálne programy (plány) resocializácie každého potrebného delikventa;

d) veľká nerovnomernosť úrovne poskytovanej postpenitenciárnej starostlivosti v jednotlivých krajoch a okresoch;

e) všeobecný nedostatok odbornosti, ktorú si táto práca vyžaduje, ktorá však pritom nevylučuje, ale predpokladá koordinovanú spoluprácu spoločenských organizácií a kolektívov pracujúcich, prípadne jednotlivých laických dobrovoľníkov;

f) nedostatok súčinnosti s dobrovoľným aktívom v miestach a na závodoch.

Možno pripustiť, že optimálnym riešením všetkých týchto problémov by bolo zriadenie špeciálneho odborného orgánu podľa vzoru orgánov probácie. Zdá sa však, že žiadny zo zúčastnených orgánov by t. č. nebol schopný plniť všetky tieto funkcie a že by si to vyžadovalo zriadenie úplne nového orgánu. Chýba podklad pre posúdenie, či by sa preň našli v potrebnom počte potrební odborníci. Treba uvážiť, že systémy probačných služieb sa inde budujú už desiatky rokov, napr. v Poľsku (ktorého príklad je nám najbližší) sa systém súdnych kurátorov buduje už od r. 1960.

Ako vyplýva zo záveru ad d), je nepochybné, že možnosti súčasnej úpravy ešte zďaleka nie sú vo väčšine krajov a okresov využité a že táto úprava poskytuje ešte veľký priestor pre rozvíjanie

systému postpenitenciárnej starostlivosti, ktorý by po doplnení ochranným dohľadom mohol zachycovať podstatnú časť jej modernej náplne. Súčasne by sa získavali potrebné skúsenosti pre event. perspektívne zriadenie spomínaného špecializovaného orgánu. Zaktivizovanie a koordinovanie činnosti všetkých dnes zainteresovaných zložiek je pritom potrebné aj z hľadiska tejto perspektívy, pretože bez spolupráce mnohých z týchto zložiek by sa nemohol zaobísť ani takýto špecializovaný orgán.